ECLI:LV:AT:2024:0425.C68341020.12.S
Lieta Nr. C68341020, SKC-40/2024
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2024. gada 25. aprīlī

Senāts šādā sastāvā: senators referents Intars Bisters, senatores Dzintra Balta un Kristīne Zīle

izskatīja rakstveida procesā SIA „ĶIKUTI-99" kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 12. oktobra spriedumu SIA „ĶIKUTI-99" prasībā pret AS „Latvijas valsts meži" par nepamatoti ieturētā līgumsoda piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] Tiesvedībā nodibināti šādi fakti, par kuriem starp pusēm strīds nepastāv.

[1.1] Publiskā iepirkuma procedūrā starp SIA „ĶIKUTI-99" kā būvnieku un AS „Latvijas valsts meži" kā pasūtītāju noslēgti šādi tiesiskie darījumi:

- 2017. gada 18. septembra līgums par meža ceļa būvdarbu 180 030,20 *euro* vērtībā veikšanu objektā /Nosaukums A/ ar izpildes termiņu līdz 2018. gada 31. augustam (2018. gada 1. septembrī puses vienojās to pagarināt līdz 2018. gada 1. oktobrim);
- 2017. gada 16. novembra līgums par meža meliorācijas sistēmas pārbūves darbu 180 074,80 *euro* vērtībā veikšanu objektā /Nosaukums B/ ar izpildes termiņu līdz 2018. gada 28. septembrim;
- 2017. gada 17. novembra līgums par meža ceļa būvdarbu 125 239,75 *euro* vērtībā veikšanu objektā /Nosaukums C/ ar izpildes termiņu līdz 2018. gada 1. oktobrim.

Līgumos par būvdarbu pabeigšanas termiņa neievērošanu būvniekam noteikts līgumsods 0,2 % apmērā par katru nokavēto dienu no objekta līgumcenas.

[1.2] Puses pēc līgumos noteikto izpildes termiņu beigām, attiecīgi 2019. gada 8. janvārī, 2019. gada 19. janvārī un 2019. gada 25. februārī vienojās par visu līgumu izpildes termiņa pagarināšanu līdz 2019. gada 28. jūnijam, piemērojot vienreizēju līgumsodu 10 % apmērā no līgumcenas (bez PVN) un paredzot, ka līgumsods līdz 2019. gada 28. jūnijam netiks aprēķināts.

[1.3] Prasītāja neiekļāvās arī pagarinātajā termiņā, tādēļ atbildētāja no veicamās samaksas par sniegtajiem pakalpojumiem ieturēja ne tikai pielīgto līgumsodu 10 % apmērā, bet arī saskaņā ar būvniecības līgumu noteikumiem papildus aprēķināto līgumsodu, kopā pēc visiem trijiem līgumiem 33 155,90 *euro*, par pieļauto būvdarbu nokavējumu pēc 2019. gada 28. jūnija.

[2] Ar Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2022. gada 13. janvāra spriedumu apmierināta SIA „ĶIKUTI-99" prasība pret AS „Latvijas valsts meži" par nepamatoti iekasētā līgumsoda 33 155,90 *euro* piedziņu, kas pārsniedz 10 % no galveno saistību kopsummas.

Tiesa atzina, ka atbilstoši Civillikuma 1716. panta trešajai daļai līgumsods par saistību neizpildīšanu īstā laikā nevar pārsniegt 10 procentus no galvenās saistības apmēra.

[3] Izskatot AS „Latvijas valsts meži" apelācijas sūdzību, ar Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 12. oktobra spriedumu prasība noraidīta.

Spriedumā secināts, ka pastāvēja atšķirīgs līgumsodu piemērošanas pamats, proti, pienākums maksāt vienreizējo līgumsodu 10 % apmērā izriet no atsevišķi noslēgtām vienošanām, savukārt vēlāk aprēķinātais strīdus līgumsods par darbu izpildes nokavējumu pēc 2019. gada 28. jūnija paredzēts būvniecības līgumos.

Atsevišķi noslēgtās vienošanās negrozīja būvniecības līgumos paredzēto pienākumu veikt līgumsoda samaksu par saistību neizpildi termiņā, turklāt puses vienojušās, ka būvniecības līgumos paredzētais līgumsods netiks aprēķināts līdz 2019. gada 28. jūnijam.

No minētā apstākļu kopuma tiesa secinājusi, ka vienreizējais līgumsods nesummējas ar līgumsodu par jauna būvdarbu izpildes termiņa kavējumu, kas noteikts pieaugošā apmērā, secīgi nepamatots ir arguments par atkārtota līgumsoda piemērošanu par būvniecības darbu kavējumu.

[4] Par minēto spriedumu prasītāja iesniegusi kasācijas sūdzību, lūdzot spriedumu atcelt šādu apsvērumu dēļ.

[4.1] Tiesa nav ņēmusi vērā, ka gan vienošanās noteiktais vienreizējais līgumsods, gan vēlāk piemērotais līgumsods saistāms ar vienu un to pašu pārkāpumu, proti, par saistības neizpildīšanu īstā laikā.

Izšķiramajā strīdā bija jāpiemēro Civillikuma 1716. panta trešajā daļā paredzētā tiesību norma, kura par saistības neizpildīšanu īstā laikā paredz maksimāli iespējamo līgumsodu, kas nevar pārsniegt 10 % no galvenās saistības apmēra.

Šajā tiesību normā paredzētais ierobežojums piemērojams neatkarīgi no tā, vai līgumsods noteikts konkrētā naudas summā vai procentuāli pieaugošs.

[4.2] Tiesa, noraidot prasību, atbilstoši Civilprocesa likuma 193. panta piektās daļas noteikumiem nav norādījusi ne vienu materiālo tiesību normu, kas par saistības neizpildīšanu īstā laikā paredzētu pasūtītāja tiesību saņemt līgumsodu virs Civillikuma 1716. panta trešajā daļā paredzētā apmēra.

[4.3] Pretēji Civillikuma 1504.–1509. panta noteikumiem tiesa nav skaidrojusi, kāda bija pušu patiesā griba, ietverot līgumā vienreizējo līgumsodu. Jebkurā gadījumā, pastāvot strīdam par vienošanās 2. punkta nosacījumu tulkojumu, tiesai bija pamats piemērot Civillikuma 1509. panta noteikumu, ka divpusēji darījumi, kas uzliek pienākumus abām pusēm, šaubu gadījumā iztulkojami tam par ļaunu, kurš attiecīgajā gadījumā ir kreditors un kuram tādēļ vajadzēja izteikties skaidrāk.

Tādējādi tiesa nemaz nav ņēmusi vērā, ka vienošanās noslēgšanas brīdī jau bija iestājies saistības izpildes termiņa nokavējums, turklāt arī atbildētājas izrakstītajos rēķinos bija norādīts, ka vienreizējais līgumsods piemērots par darba termiņa neievērošanu.

Motīvu daļa

[5] Pārbaudījis spriedumu attiecībā uz personu, kura to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473. panta pirmā daļa, Senāts atzīst, ka spriedums ir atceļams.

[6] Tiesas uzdevums ir izšķiramā dzīves gadījuma juridiski nozīmīgu apstākļu (faktiskā sastāva) izvērtēšana, pamatojoties uz tiesību normu sastāva pazīmēm, lai noskaidrotu, vai faktiskais sastāvs ir viens no normas sastāva gadījumiem un vai uz izšķiramo dzīves gadījumu ir attiecināmas tiesību normā paredzētās juridiskās sekas.

Senāts piekrīt kasācijas sūdzībā norādītajam, ka šo uzdevumu tiesa nav izpildījusi, jo pretēji Civilprocesa likuma 193. panta piektajā daļā norādītajiem priekšrakstiem sprieduma motīvu daļā nav norādījusi tiesību normu, ar kuru juridisko seku ziņā saistījusi lietā nodibinātos apstākļus.

No pārbaudāmā sprieduma netop skaidrs, kāds tiesiskais regulējums pēc tiesas ieskata piešķir kreditoram tiesību prasīt no parādnieka par saistības neizpildīšanu īstā laikā līgumsodu, kas pārsniedz Civillikuma 1716. panta trešajā daļā norādīto apmēru.

[7] Jāatzīmē, ka privāttiesiskai atbildībai vispārīgi nav raksturīga sodīšana, bet gan atlīdzināšanas nodrošināšana. Nav šaubu, ka līgumsodam ir arī sodoša izpausme, taču tā ir ar sekundāru nozīmi, primāri pildot kompensējošu funkciju. Īpaši tas redzams Civillikuma 1722. panta otrās daļas redakcijā, kas paredz tiesību prasīt līgumsodu tikai tādā apmērā, kas pārsniedz zaudējumus, citiem vārdiem, līgumsods parasti ieskaitāms zaudējumu atlīdzībā. Līdz ar to jāsecina, ka līguma izpildes pārkāpuma gadījumā kreditora interese atjaunot ekonomisko līdzsvaru un saņemt mantisko labumu ar zaudējumu atlīdzināšanas palīdzību ir pietiekami nodrošināta, tāpēc līgumsoda pamatmērķis nav radīt jaunu patstāvīgu naudas prasījumu. Šie apsvērumi arī bija reformas pamatā, ieviešot Civillikumā līgumsodam ierobežojuma slieksni, kas civiltiesiskās apgrozības attiecībās samērīgi pilda gan saistības pastiprināšanas, gan kompensējošu funkciju.

Papildus norādāms, ka, izšķirot strīdu par līgumsoda, kas noteikts par saistību neizpildīšanu īstā laikā (termiņā), piedziņu, svarīga ir Civillikuma 1716. panta trešajā daļā paredzētās tiesību normas satura pareiza izpratne. Proti, jāatbild uz jautājumu, vai 10% līgumsoda ierobežojums attiecas uz visu uzņēmuma līgumā maksājamo atlīdzību, vai uz galvenās saistības atlikušo vērtību (neizpildīto saistību) brīdī, kad iestājies līguma izpildes termiņa pārkāpums? Lai uz šo jautājumu atbildētu, vērtējams, cik pamatoti līgumsodu attiecināt uz termiņā izpildīto saistības daļu, ja kreditoram nepastāv risks saņemt līgumā pielīgto ekonomisko interesi (rezultātu), it īpaši būvniecības līgumos, ja būvniecības process noris vairākās kārtās. Piemēram, diezin vai par taisnīgu gala noregulējumu varētu uzskatīt 10% līgumsoda piemērošanu pret visu uzņēmuma līgumā maksājamo atlīdzību, ja saistība termiņā būtu izpildīta 99% apjomā.

Izšķiramajā lietā prasītāja, vienojoties ar atbildētāju un pagarinot līguma izpildes termiņu, ir uzņēmusies līgumsodu 10% apmērā no visas uzņēmuma līgumā maksājamās atlīdzības par saistības neizpildi termiņā, tādā veidā atzīstot kreditora tiesību pēc saistības. Lai noskaidrotu šīs apņemšanās tvērumu, ir jāpievēršas pušu gribas noskaidrošanai Civillikumā noteiktā kārtībā (sk. *Civillikuma 1504.–1509. pantu*).

Turklāt Civillikuma 1716. panta trešās daļas piemērošanā var būt nozīme atbildes apsvēršanai uz jautājumu, vai iepriekšminētā vienošanās sasniedz līgumsodam paredzēto mērķi (ja kreditors neprasa ar nokavējumu tam radītos patiesos zaudējumus, vai līgumsods 10% apmērā no visas uzņēmuma līgumā maksājamās atlīdzības ir samērīga, pietiekama un likumam atbilstoša kompensācija par pieļauto saistības izpildes nokavējumu).

[8] Tiesību normas, ar kuru juridisko seku ziņā tiesa saistījusi lietā nodibinātos apstākļus, nenorādīšana ir atzīstama par būtisku procesuālo pārkāpumu, kas varēja novest pie lietas nepareizas izšķiršanas, kas saskaņā ar Civilprocesa likuma 452. panta otro daļu ir pamats kasācijas sūdzības apmierināšanai.

Prasītājai atmaksājama drošības nauda, tā kā to paredz Civilprocesa likuma 458. panta otrā daļa.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474. panta 2. punktu, Senāts

nosprieda

Rīgas apgabaltiesas 2022. gada 12. oktobra spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā;
atmaksāt SIA „ĶIKUTI-99" drošības naudu 300 *euro* (trīs simti *euro*).

Spriedums nav pārsūdzams.

Senators I. Bisters Senatore Dz. Balta Senatore K. Zīle